

RUDENSCHÖLD, ULRIC

**Tal om skogarnes nytjande och vård, hållit
uti kongl. svenska vetenskaps academien,
vid præsidii afläggande den 16. juli 1748.
Af Ulric Rudenschöld. På kongl. vetenskaps
academiens befallning. Stockh**

Stockholm
1748

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken. EOD erbjuder åtkomst till digitaliserade dokument enbart för personlig, icke-kommersiell användning. För annan användning vänligen kontakta biblioteket.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agn.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu>

[29.]

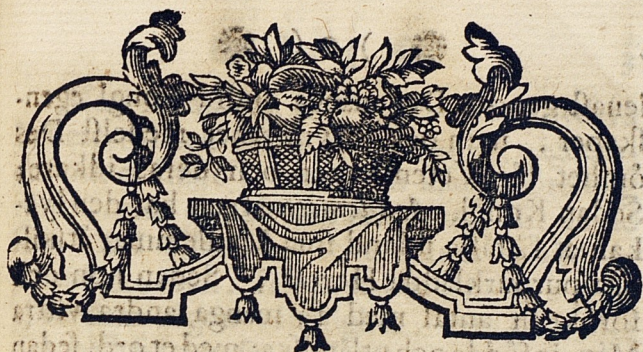
Ex.A

TAL
OM
SKOGARNES
NYTJANDE OCH VÅRD,
HÅLLIT UTI
KONGL. SVENSKA VETENSKAPS
ACADEMIEN,
VID PRÆSIDII AFLÅGGANDE
DEN 16. JULII 1748.
AF
ULRIC RUDENSCHÖLD.

På Kongl. Vetenskaps Academiens befallning.

STOCKHOLM,
Tryckt hos **LARS SALVIUS.**

U år tiden til ånda, Mine
Herrar, på hvilken jag,
genom tillskyndan af Eder
gunst och en för mig lyc-
kelig lott, ågt den åran at
föra ordet uti detta vittra
Samfund.

Tre månader hafva, under mina vårda
Företrädares förvaltning, synts mig vara et
alt för kort skede; men jag har orsak at fruk-
ta, det man funnit dessa sista mer än tilsräc-
kelige.

Jag kan ock ej förtiga, at jag strax i bör-
jan förde hos mig en hemlig klagan öfver E-
dert på mig träffade val. Jag åmnade ock
underställa Edert bepröfvande, om ej nu vo-
re tid at vara dervid granlaga, och låta af-
sigten på skickelighet utestånga all bevågenhet.

Sedan Kongl. Vetenskaps *Academien* vun-
nit den til SkyddsHerre, som af Himlen är
utfedd at göra et helt folk lyckeligt, ej al-
lenast

lenast genom Des många andra Kongl. egen-
skaper, utan ock i synnerhet medelst Des
ömhet för Vetenskaper och deras idkare;
Sedan Kongl. *Academien* äfven har den lyc-
kan at få tälja ibland sina Medlemmar åtskil-
liga purpurklädda Herrar; Sedan hon ock
förökt sit antal med få många andra vittra
Mån, infödda och utländska: med et ord, sedan
hon genom sit höga beskydd, sin kloka in-
rättning, sina vittra arbeten, inom ganska
kort tid förvärfvat sig hos Fäderneslandet och
den lärda världen et så stort anseende; Så
syntes mig oförgripeligen, at Anföraren bor-
de vara påtsad efter Troppen, hållt Kongl.
Academien har at välja utur et rikt förråd.

Men jag har nog kunnat förstå, M. H. at
Jock en gång velat vilja Eder oinskränkta valfri-
het: desutan, ock sedan J å daga lagt få mån-
ga andra berömmeliga rön, lären J vid det
tilfället hafva velat förföka, hvad förtroen-
de och ynnest kunna uträtta til upmuntran
hos et sinne, som minst trodt sig dertil be-
rättigadt.

Detta har ock haft den verkan, at mit
klander Inart blifvit qväfdt medelst en arkån-
sam fågnad, min tvifvelaktighet uprättad,
genom Eder ynnest, och denna syflan öfver
förmodan lättad, genom Edert tålmod och
bitråde; Jag skattar fördenskul detta fjerde-
dels år för den hederligaste och angenåma-
ste delen af min listid.

Men

Men innan jag nedlägger detta heders
 ämbete, tillåten, Mine Herrar, at jag något or-
 dar om et ämne , hvar om många före mig
 rördt, men ej nog kan omröras : Et ämne
 som vål i allmänhet icke råknes ibland de
 ansefliga , och , såsom et hushållnings mål ,
 ej fordrar någon våltalighet , hvarföre det
 ock bäst skickar sig med mit pund ; men der-
 hos för sin fågring , djuphet och vigt förtjä-
 nar rum ibland det människliga samhällets för-
 nämsta ögnamärken ; det är *Skogen*.

Jag håller onödigt at här tala om Skogens
 behaglighet. Hvem kan vål utan innerligt
 nöje den beskåda , eller derom låsa Skalder-
 nas och andras smakeliga beskrifningar ?
 Hvem vet ock icke huruledes många vise och
 store Män , sedan de uti Vapnebragder , el-
 ler andra ryktbara vårf sökt til freds ställa
 sinnet , som ståndigt lystrar efter den högsta
 lyckfahghet , omsider ledsne eller misnög-
 de vändt sig til Skog och Mark , at der i still-
 het njuta hvad den stora verlden nåppeligen
 är i stånd at meddela : et menlöst nöje. Och
 hvad är oskyldigare , hvad är större , än at
 låra känna Skaparen , och gagna människor ?
 och hvar gifves dertil större anledningar ,
 med mindre hinder , än uti Skogen ?

At ock särskilt handla om hvarje slags
 Tråds och deras frukters underbara samman-
 sättning , art och vårkningar : det vore at vå-
 ga mig på et haf , der jag ej kan se någon
 strand , eller nå botten. Efter den visaste
 A 2
 ibland

ibland Konungar, som utforskat vexternes natur, alt ifrån Cedren på Libanon til Isopen i våggen, vet man ingen, som med den undersökningen gått i land, och kan ej nog beklagas, at hans anmärkningar ej blifvit at efterkommande förvarade. Vårt inkränkta begrep, och korta ålder tillåta ej at utforska dessa hemligheter, utan styckevis, och lärer ändå på slutet näppeligen et enda tråd varda til alla sina egenikaper kändt.

Jag håller mig blott vid Skogens vårdande, och årnar yttra mina oförgräpeligas tankar, *huru han fördelaktigast må nyttjas, och huru en sådan nytta må göras beständig.*

Alt ifrån äldsta Hedenhös tider har den visa ålderdomen hållit Skogen uti en fördelens vårdning, och medan man tvifvels utan låg förö, det med tiden vanhård eller vård skulle blifva på honom utöfvade, vardt des vård förknippad med sjelfva Gudstjensten. I sådant afseende hafva de gamle tilågnat vissa Träd at vissa Afgudar: at Hercules Aspen, at Cybele Furun, och så vidare. De införde utom des, en mängd af Skogsgudar och Rån, såsom *Pan, Diana, Fauner, Satyrer* och andre: och ehvar en skuggrik Lund träffades, der blef ock strax någon visis vårdare inhysd och dyrkad. Man spørjer ock än i dag mångastådes hos gemene man en synnerlig och ofta fällsam ömhet för deras gamla Tomt-Träd, och vissa Lunder.

Det-

Detta alt hade ej få mycket afseende på nöjet, som på nyttan. Innan vållusten ännu fido i världen inrymme, och behovet var måtteligt, kunde man finna uti skogen de angelägnaste människans nödtorfter, såsom hus, värma, och mycket, som tjenar till kläder, föda, och sjelfva hälsans bevarande. Man fant således då redan, at magt låg deruppå, at rätteligen vårda skogen: Fast mera bör den nu anses för et lands nödigaste och nyttigaste egendom; Sedan bekantskapen med grannar, och vidare med längre aflägne Folkslag, infördt et helt annat lefnads sätt; Sedan Folket sig förökt till talrika skarar, och mera frågan blifvit ej allenast efter de nödigaste utan ock de mindre nödiga, ja ock de misteliga varor, hvilka sista, genom fåfängan, jämväl äro blefne nödiga; Sedan vetenskaper, konst och slögder gjordt större framsteg; och ändteligen sedan gemenskapen imellan jordens yttersta kanter funnits oundgängelig.

Till långväga Handel fordras en lätt och lindrig öfverfart, samt nyttiga och begärliga varor. Resor öfver land har man funnit falla 15 till 20 gånger kostbarare, än sjöledes; de fordra ock merendels längre tid.

Den förmån och bättnad, som farten på haf, strömmar och vattugrafvar med sig bringar, står icke at beskrivas, och ingen närings rörelse kan förliknas med den, som skogen, med en ganska måttelig årlig afgång, gifver

en Nation genom Skeppshyggerier, hvilket någorlunda kan dömas af följande uträkning.

Ifrån och med år 1743 til och med år 1747, och således inom 4 år, åro til nyttjande uti utrikes sjöfart 380 stycken öfverlästige, och 334 stycken underlästige Fartyg här i Riket blefne byggde. Med öfverlästige Fartyg förstås de som hålla 50 låster, eller derutöfver. De förras låstetal tillsammans stiger, efter måttbrefven, til 35299 låster, som gör efter et medium, vid pafs 93 låster på hvar och et Fartyg. De senares låstetal utgör 7339. och således 22 låster på hvar Fartyg.

Sjelfva skräfvet med masten och rundholts til et af de förra, kommer gemenligen vid värfven, utan uptackling, at kosta 23500. dal. silfverm:t, och til et af de senare, eller underlästige Fartygen, i det minsta 2500. dal. S:mt. hvaraf för ofvanberörde stycketal af bägge slagen blifver en summa til inemot 10 millioner, eller 9765000. dal. S:mt.

Häraf kan i det aldrahögsta ej räknas bestå mera än en tredjedel, eller 3 millioner 255000. dal. S:mt i rå materien eller träverket, som til största delen är hämtadt utur våra egna Skogar; ty utländskt verke har til handels skepp icke blifvit brukadt, utom vid et eller annat värf här i Stockholm, och det så sparsamt, at när jag, för desto större visshets skull, räknar medium af inkommit utländskt verke på hela 14. år, neml. ifrån och med 1732. til och med 1745, utgör det, efter ågarens an-

angif
ärlige
Silfv
har f
förste
Tim
millio
4. år
af an
gare,
maka
närin
Tim

Hv
akteli
Millio
blifvi
mälte
ka ste
ra tuf
siffro
frakte
parne
nings
egna f
far, oc
man e
rörde
mediu
på 4. å
at, on
en nat

sko

angifvande, allenast 27390. dal. silf:mts värde årligen. Detta mätteliga Capital af 3255000. d. Silfv:mt, vid hvars förtälgning Landtmannen har först och främst råknat sin arbets- och förfle-lön, har sedermera gifvit, blott åt Timmerkarlar de öfriga $\frac{2}{3}$ delarnes, eller 6. millioners 510000. dal. Silf:ts förtjenst inom 4. år; samt tilfalle derhos för så stort antal af andra slags Handtvärkare, såsom Repslagare, Buldansväfvare, Segelfömmare, Blockmakare, med åtskilliga flera, at nyttja en nåring, stigande til föga mindre Capital, än Timmerkarlarnes.

Hvad ränta nu SkeppsRederierna och följakteligen Riket vunnit på detta half fjerde Millions Capital i Tråverke, som på 4. år blifvit utur skogen hämtadt, och hvartil bemålte Rederier lagt ännu så många gånger lika stort Capital til at lysselfätta och nära flera tusende människor; det kan väl icke med siffror närmare visas, än hvad angår förtjante frakter på utskeppade varor, hvilka frakter Köparne på utrikes orter måste uti varans försälgnings pris betala, samt likaledes hvad de med egna skepp hemförde främmande varor beträffar, och de dermedelst besparde frakter, hvilka man eljest til utländningen hade måst betala. Berörde både förtjante och besparde frakter, efter medium af 4. år stiga til 723435. d. S:mt årl. och på 4. år til 2. millioner 893740. dal. S:mt, så at, om ej mer vore än detta, gör det likväl en national förtjänst på samma 4. år til vid

pass 83. proCent af Capitalet i Tråverket, som dock ännu är i behåld, emedan större delen af de bygde Fartygen ännu löpa i fjön.

Men när man härvid besinnar de Hyror, hvilka Nationen desutan dessa sist förflutne åren förtjånt med löpande på frakt från den ena utrikes orten til den andra, hvilken förtjånt, ehuru den til ingen vis summa är bekant, likväl kan af omständigheterna dömas hafva varit ganska anseelig; i å blifver berörde redbare tilväxt af Nationale Capitalet desto större, genom detta slags användande af Skogen; men Skepsbyggeriernes medförande samtel. nyttigheter tilhopa otrolige. De Länder, som bygga Skepp med köpt verke, finna väl dervid god utkomst, men sakna likväl mycket af den vinst, som egne Skogar medbringa: den står desutom på en ostadigare grund: man är derom icke i åker, längre än den utländske Skogsägaren vil, eller kan aflåta verke, och om tilgång derå tryter, hvilket fast allestädes befares, afftadnar deras Skeppsbyggnad och Sjöfart, och många tusende invånare varda näringslöse, utarmade och kring verlden förströdde.

Svea Rike har, vid jordens allmänna delning, dragit i detta, äfven som i flera mål, en ibland de lyckeligaste lotter: vi äre ännu at räkna ibland de rikaste på Skog, om vi allenast rätteligen vifte at nyttja, spara och åter plantera honom.

Skogens afkomster bestå förnämligast uti
 Masten, Spiror, Plankor, Bräder, Låcker,
 Sparrar, Bjelkar, Tjåra, Beck, Harts, Näf-
 ver och verke för en myckenket handaflog-
 der; de åro högt at skattas ej allenast i anse-
 ende dertil, at de, genom en rätt hushåll-
 ning, kunna blifva i långden varaktige och o-
 uphörliche, och åro således bättre än demant-
 berg och de ådlaste malmer, som dageligen
 minskas och utödas, och beror på en ovifs för-
 hoppning, om andra strek i stället uptråckas;
 Utan ock emedan de åga i handelen företrä-
 det för många andra, ja ock dyrbarare varor.
 De åro de tjänligaste til at underhålla Sjöfar-
 ten, i det de kunna med fördel affåttas på
 alla orter, så at när man ingen utväg vet för
 andra laddningar, behöfva Skeppen likväl
 icke ligga stilla, eller gå barlastade, när man
 har bräder och andra trävaror at tilgå.

De kunna ock med få penningar fysel-
 fatta många Skepp. För dessa bägge orsa-
 kers skull, åro de at jämföras med Stenko-
 len i Engeland och Fiskvarorne, enkannerli-
 gen den torra Fisken i Hålland, hvilka varor
 desse Riken råkna för grundvalar til deras
 Sjöfart och upkomst. Och som, genom de
 i senare åren här gjorde hållsamma inrätt-
 ningar med stenkols brytning och fiskeri, hvil-
 kas förkofring och tilväxt vi ej nog kunna
 önska och befordra, Sverige med skål förmo-
 dar at få dela med berörde Länder dessa o-
 skattbara vinster; Så hafve vi i anseende få

dertil, som til våra Bergverk, vår bördiga och tilräckeliga jord, våra tiltagande handaflögender, men i synnerhet våra Ikogar, utom hvilka alla de öfriga nåringarne icke kunna bestå, en fastare grund, än många andre, at bygga uppå; och blifver således endast vår egen skuld, om vi ej varde et mågtigare Folk, än de fläste öfrige i verlden, fastän vi sist börjat tänka der på.

Men denna upstigande glada tankan var der mycket kufvad, när jag åskådar huru Skogen härtils blifvit hos ois hårdad: Jag vet ej om det skedd mera af berådt mod och snikenhet efter en närvarande oskålig vinning, än af vårdslöshet: bågge äro ovedersägelige.

Svedjandet, utan at upodla ny åker och ång: Balkhygget, hvarmed andra Länders sågar i långlig tid för detta blifvit underhållne: äfven det ödsamma sågandet, som inrikes nu på någre år så ansenligen tiltagit: Handelen med läkter och andre, likasom i deras barn-dom stående ämnen: Skånfka Ek- och Bok-ikogarnes omåtteliga användande til klappholts, glasbruk, och rå alka: de unga och jämväl mogna Barr-trädens blekande til Tjåru-bränneri, hvarvid allenast 3 å 4 alnar af trädet blifvit nyttjade; de af oförsiktighet upkomne, ja ock mångastådes med slit anstälde Skogs-eldar: de öfverflödige och korttåldrige hus- och bro-byggnader af trä: Gårdesgårdar af trä, der sten i öfverflödighet finnes, och mångt storverks tråds nyttjande til

Pär-

Pårton
fås: d
va rec
löse.

R
flor af
af Sko
tan me
man n
nat hä
tråd.

enfald
de anv
tet ko
slakte
huden
hår oa
Handt
des, h
föga f
som ti

De
tråd el
vanka
Björk,
Try, C

Af
het ej

M
ta förf
hvert o

Pårtor, der talg och rof-olja ymnigt kunde fås: detta alt och flera dylika milsbruk, hafva redan gjordt många trakter i Riket skogslöfe.

Riket har utom des måst kännas vid en flor affaknad derigenom, at man icke dragit af Skogen all den vinst, som ske kunnat; utan merendels nyttjat den til et enda bruk, då man med litet mera omtanka och omak kunnat hämta åtskilliga vinster af et och samma tråd. Detta är en försiktighet, som likväl de enfaldigaste Handtvärkare veta at bruka, i det de använda all afgang til nytta, och låta intet komma til spillnings. Således nyttjas af slakte-kreatur, köttet, bloden, inålfvorna, huden, horn och klöfvar, benen, ja ända til hår oah hudlappar: Och om vid de större Handtvärkshufen slike uträkningar icke gjordes, hade de, utom konstens upbringande, föga förmån, framför enskylta Hushållare, som til eget behof tilverka samma slags varor.

Dödvide-Skogen består antingen af löftråd eller barr-tråd. De som här i Riket måst vanka af förra slaget, äro Ek, Bok, Alm, Ask, Björk, Al, Lönn, Lind, Asp, Vide, Pil, Sälj, Try, Oxel, Rön, Hägg, Vild-Apel, Nöt-buskar.

Af den senare sorten gifves här i allmänhet ej flera, än Furu, Gran och En.

Min inkränkta tid, och än mer inkränkta förfarenhet tillåta ej at särskildt tala om hvart och et slag af dessa tråd.

Jag

Jag ämnar allenast för efterdöme företaga mig et enda af hvardera fortén, näml. *Björken* och *Furun*, och visa huruledes de härtills blifvit nyttjade, samt huru de borde och kunde bättre användas.

Björken är ibland de träd, som i våra kalla länder, ja ock långst up i fjällen, bäst trivas: han råslar med alla andra i ålder, och har den besynnerliga egenkapen, at des qvistar växa utföre, när de ej mer orka hålla sig uprätte. Han trives bäst i stenig jord och behöfver ingen ansning, om icke den, at han upqvittas i de första åren; men han är ibland de aldra nyttigaste. Han brukas gemenligen til löf-tägt, näfvers slötande, verke för hus-redskap och åtskilliga arbeten i träd, til kokning och bränse, eller ock förödes han til en grufvelig mängd vid Svedjelands brännande. I hvart och et af dessa fall låter man sig nöja med en enda båtad, och ofta utväljes den minsta.

Deremot kan Björkskogen kasta utaf sig åtminstone tolf särskilde vinster, och åtskillige deribland kunna nyttjas tillika, utan trädets förstörande.

Af löfvet fås en vacker gul färg på linne och ylle. Det tjänar ock til föda för Småboskapen, och kommer Landtmannen väl til måtta under våra långa vintrar. Härvid anmärkes, at til löftägt bör trädet ej, som härtills ikedt, fällas, ej eller topphuggas; utan det kan i det stället förbättras i sin växt, och

fko-

skoger
tre vå
nära m
med e
et kro
något

Nå
och m
verka
trycke
garys
bör au
öfver
på de
bläste
rutnar

M
härme
en no
allmän
goda
tas ifr
medel
Sverig
fast ha
fängd
böra o
för sk
tilgång

La
pas i y
dets fi

skogen tillika renas för mulbetets båt-
tre växt och vådrets friare fart, om man,
nära intill stammen, stöter af qvistarne upåt,
med en ställart och hvälsad klyfva, eller ock
ett krokjärn satte uppå stänger eller ock med
något annat vigt verktyg.

Nåfren tjenar til täckning på hus och
och många flera behof. Man kan deraf til-
verka den finaste kinrök, til svärta för Bok-
tryckerier och Målerier; jämväl ock den nytti-
ga ryfsoljan, hvartil man dock först och främst
bör använda den nåfver, jämte barken, som
öfver alt i skogarna finnes i största öfverflöd
på de af ålder til löftägt nedfælde eller omkull-
blåste Björkar, hvilkas nåfver aldrafist för-
rutnar.

Man har på tvänne ställen i Riket gjordt
härmed en början: men det synes nödigt, at
en noga undervisning om detta arbete göres
allmän, på det nyttan må komma många til
goda, och denna nödiga oljan ej långre häm-
tas ifrån en ort, lom derigenom vunnit stora
medel, och ej åger dertil större tillfälle, än
Sverige. Barken nyttjas vid garfverier,
fast han ej kommer emot Ek barken. De eld-
fångde svampar, som växa uppå torra Björkar,
böra ock allmänt samlas, och nyttjas i stället
för sköre, på det Pappers bruken ej må sakna
tilgång på gammalt linne til lumpor.

Lakan af gamla Björkar kan äfven aftap-
pas i ymnighet och i många år, utan Trå-
dets skada, om dervid försiktigt omgås, så at
bå-

bårandet icke går altintil kärnan, och hålen federmåra väl igenpluggas. Denna laka påstås, utan all beredning, vara en hårlig hälso-dryck, och i synnerhet en blodrening: men at detta nuår så litet i bruk, det torde (åfven som i flera mål hånder) hårröra deraf, at tillgången deraf är altför lätt. Man kan ock deraf, med tillfats af annat, tilreda en smakelig dryck, som liknar Spavatten. Det torde vara mödan värdt at föröka, om icke den, tillika med safter af Åkerbår och Lingon m.f. kunde på utrikes orter med fördel aflättas, och betäsa en del af de många slags vin, som så öfverflödigt här förtåres.

Alt detta kan och bör med varsamhet of-tare nyttjas, medan Trådet ännu står på roten: men när man omsider måste ikrida til des omkull fällande, har man jämväl i valet mer än et sätt at använda stammen, grenarne och rötterne.

Detta tråd gifver et hvitt och tåkt verke för åtskilliga slögder, och åker-samt annan redskap, och segare ämne til svarfvade kåril och skaff för allehanda vårktyg, finnes icke, än af Masbjörk. Stammen och grenarna tjåna jämväl til kol, ved och aska. Åndreligen bör man ock göra sig nytta af röken och det deraf i skorstenarne kvarblifvande sotet, som når det upglodas, gifver en mycket fin aska, hvaraf sedan den starkaste Potaska genom utlutning vinnes.

Til-

Tillåten, Mine Herrar, at jag något uppehåller mig vid veden och askan, hvilka bägge perfedlar fynas förtjana en besynnerlig upmärksamhet.

Den måsta Björkveden har hårtills kommit från Finland, hvarest den blifvit huggen längs utmed hafsstranden, men med så slät hushållning, at en allmän brist ej långt til på denna nödiga varan är at befara, sedan förflyten til stranden blifvit så lång, at den ej mer bår sig. Detta står efter min tanka lätteligen at hjälpas, om inbyggarne i Finland, der strömmar och vattudrag äro, upmuntras at nyttja dem så til veds, som annat verkes nedskaffande; antingen genom flottor, eller ock at vedträden blott kastas i vattnet, som sedan förer dem med sig neder til hafvet. Andre anstalter fordras här vid icke, än desse, at veden eller ock hela stockarne, altsom vattudragen äro beskaffade, först råknas til famne-och stycke-tal, när de släppas i vattnet, sedan genom en eller annan person hjälpas fort vid forrsar och fall, samt qvarnar och andra tränga ställen, der veden lätteligen stannar och skäckar sig; och sist vid utloppet lägges en bom, som motar och hindrar honom at flyta ut i hafvet. Der kan ock någon bebjänt nedlättas, som för gemensam räkning drager försorg om vedens upfskande, upläggande, torkning, inskeppning, samt beräkande efter hvars och ens bevillige andel. Och som åtskilliga och långa vattudrag i Finland äro,

åro, samt löffkogor öfver alt i ymnoghet, så
 kan vid alla sådana vattu-drags dubbla stran-
 der, sås åtminstone så stor, om icke större
 tillgång af ved, än hårtills vid den enkla haf-
 stranden. Derigenom kan ock veden förmode-
 gen bringas til sit forna pris igen, och detta
 blifva et indrägtigt, lätt och beständigt nä-
 ringsmedel för många aflåagna inbyggare, i
 synnerhet om denna inrättning börjas med
 en rätt hushållning, antingen genom skogens
 afdelning i wiisa trakter, eller det, som mig
 synes bättre, genö utgallrande eller blådande,
 hvarom jag här nedanföre får tillfälle at utför-
 ligare nämna. En sådan flottning har, så vida
 mig vetterligt är, tilförne icke blifvit här i
 Riket verkstald, mer än på Dal-Elfven för
 stora Kopparbergets behof; men utomlands
 har den med stor nytta i långa tider blifvit
 brukad på åtskilliga orter, och enkannerligen
 på *Seinen* och de flera deruti infallande vatt-
 nen, hvarifrån *Paris*, som räknas hafva in-
 mot en million Invånare, på detta sättet var-
 der bådertilräckeligen och utan någon ändring
 i priset wed ved försedd: likaledes alla de or-
 ter i *Saxen*, som gränsta til *Sala*-strömmen.
 Detta förslag tyftar enkannerligen på Finland
 och Stockholm, fastän äfven flera orter i Ri-
 ket torde kunna gagna sig deraf; men askan
 kan blifva et mer allmänt och indrägtigare
 närings-medel, ej allenast genom den nyt-
 tan, som den gemena askan gör vid väf-
 vars bykande och blekning, och enkanner-
 ligen

ligen
 ra en
 och b
 utaf l
 sig fö
 utan
 hofve
 nu da
 hvara
 bära.
 F
 ifrån
 utskep
 dels g
 mot h
 mit un
 nerad
 10. da
 dal. Si
 hushå
 nylige
 skan,
 varda
 askans
 rening
 A
 men i
 hårdan
 är til p
 aldeles
 medel
 het vic

ligen Björk-och Lind-askan, som berättas göra en besynnerlig värkan vid Linne-garns och blånors blekande; ej til förtigande, at lut utaf Björk-aska återställer den så lätteligen sig förlorande gröna färgen på Silke och Ylle; utan måst i anseende til Potaskan, hvaraf behofvet hårtills varit anseeligt, men stiger ännu dageligen högre, med handaslögderne, hvaraf en myckenhet icke kan henne umbära.

För åren 1741. 1742. 1743 och 1744. har ifrån Blekingen, Halland och Skåne blifvit utskeppadt något af raffinerad, men måstedels gemen aska, til 32704. skeppund. Deremot har ifrån Östersjön och Hamburg inkommit under samma åren 309. skeppund calcinerad aska. Den förra har då gullit til 9 à 10. dal. Silfv:mt, men den senare 140 à 160. dal. Silf:mt skeppundet. En sådan förvånd hushållning har bragt Hans Kongl. Maj:t at nyligen förhöja Tullen på den utgående askan, och förmodeligen lärer hon med tiden varda til utskeppning aldeles förbuden, så snart askans luttrande och lutfaltets glödande och rening här hunnit i bättre stånd.

Askans af alla tråd och växter i gemen, men i tynnerhet af löftråd, och hållt af de hårdare slagen, såsom Ek, Bok, Björk &c. är til potaska tjänlig. Han blifver väl icke aldeles så stark, som Souda, hvilken vid de medelländska stranderna i Spanien, i tynnerhet vid Cartagena, beredes af et gräs, vid

namn Kali, som der planteras och sedan i gropar brännes, och hvilken här i Riket förmodeligen kunde umbåras, om vi nyttjade den myckna hafstång, som här uppe i landet kallas Hytter, och vid våra stränder årligen upkastas; Men vår potaska af tråd gör i det måsta lika gagn med Soudan, så vida alla alkaliska Salt åro af enahanda natur, och kommer det enkannerligen an på luttrandet.

Sverige borde försé de måsta orterna uti Europa med potaska, hålst här finnes destörsta löf-skogar, och år det besynnerligt, at; när barrskog affvedjas, växer löfskog i stället, hvilket synes härröra deraf, at löfskogens frö åro lättare, ån de af barr-tråd, at flyga omkring. De så sig ock hålst i svedjor, hvarest de finna marken öpen och tjänlig at taga dem emot. Men til potaske-bränneri borde, äfven som nyfs om nåsver-oljan år sagt, först nyttjas de oråknelige i skogarna liggande träden, hvarigenom både skogen blefve rensad, mulbetet förbättradt, och långt mer aska skulle vinnas, ån af friska tråd, emedan de, som åro til en viss grad rutnade, icke slå ut i låga, som minskar askan.

Til askans brännande åro åtskillige sätt. I Skåne sker det under bar himmel med korsvis uplagda bål, sedan stockarne förut blifvit med en aske-deg öfverklenade: I Saxen och flera orter i Tykland brännes träden, dels i gropar, dels hvart och et tråd för sig på stället der de finnas rutnade, hvarvid dock vo-

re fa
fång
låtta
Af a
i gro
til ut
til at
den
ste o
vid g
fått
rågn
intil
hunn
S
utlut
det å
redar
ta al
na,
först
ske p
anska
åro n
eller
Han
bättr
blir l
nom
den r
at Bo
lag.

re fara för skogseld i våra mer tätta och eldfångda skogar. Man kan ock förloradt upfatta dertil ugnar, täckta med jord och torf. Af alla dessa fätten synes dock det, som sker i gropar, vara det vigaste: man bör hållt här til utse ställen der vattn kan vara til hands, til at esomoftast med påstänkande dämpa elden, och nedslå fal-askan, som är den finaste och eljest bortflyger. Desutan kan ock vid gropen en ris-koja med ringa besvär upfattas, til askans förvarande för blåst och rågn, samt til förekommande af eldskador intil des alla eldkolen, som i askan finnas, hunnit utbrännas.

Sättet til askans omsjudning och Saltets utlutande, håller jag onödigt at här omtala; det är i många tryckta böcker beskrifvit, och redan flerstådes här i Riket verkställdt. Detta allenast synes nödigt at härvid påminna, at askans både brännande, och första utlutning samt insjudning tyckes böra ske på landet, På vida Landtmannen gitter anskaffa de dertil nödiga kåril, som dock icke äro många eller kostsamma, och bestå uti et eller annat kar, och en stor jern-gryta. Han vinner således större upmuntring genom bättre skäl för varan, och förslen til Stads blir honom ifrån långväga orter dragelig, genom potaskans mindre rymd och vikt, än den rå askans; hvarvid dock lärers erfordras, at Borgerskapet bispringer honom med förslag. Men lut-saltets vidare raffinerande och
 B a lut

luttrande genom flamm-eld tyckes tilkomma Ståderne allena, alldenstund dertil hörer en mer konstlig och kostsam inrättning, än af Allmogen kan väntas. En rätt Riks hushållning fordrar ibland annat, at näringarna få utdelas, at Ståderne och Landet ej måge falla in uti hvars annars göremål, men ståndigt behöfva at tillita hvarannan; at en icke må sköta et vidlyftigt arbete ifrån början til slutet, och det göremål, som kan sýsselfätta och föda flera, icke må tilfalla få; samt at handels varor varda först på Landsbygden någorl. beredde, men sedan i Ståderne fullbordade.

På detta sätt kan löfskogen hádanefter blifva för Riket långt nyttigare, än här tils. Men Furuskogen är ännu mer indrägtig.

Furutråd växa merendels, antingen på berg och i stenig mark; eller på sandmoar, heder och åsar. På de förra ställen få de mindre tilförsel af våtka, och växa långsamt, men varda tätta och fasta, samt tjänligast til mastar och annat, hvartil fordras varaktighet och styrka. På de senare blifva de lösare, dock nog dugeliga til bräder och bygnings timmer. Bägge slagen varda höga och vinna råta stammar samt fria från qvistar, så framt de under växte-tiden hafva skygd af omkring stående tråd, hålft af tätta Granar, så at Solen endast sticker på toppen och drager måsta fasten dit up, då de undre qvistarne efter handen förtorkas och affalla. Ty om Solvärman fritt får spela på hela trådet

det, utläckas qvistar på stammen; Hon gör ock trådet löst och glest imellan safriagarne, samt åstadkommer hela skilnaden imellan Furu och Tall. Jag talar nu icke om Går-Tall, hvilken växer i fumpiga örter och aldrig kan blifva Furu. Jag hafver tilföre haft tillfälle at här uppgifva mina anmärkningar öfver Furu-trädens ålder i Finland, som går något öfver 300 år. Sedermera har jag räknat 420 år på en Furu uti Nyeds Sockn i Värmeland, och kan hånda at äldre Furur ännu finnas. Det vore nödigt, at på åtskilliga örter i Riket gifves aktning derpå, jämväl huru lång tid Furutråden växa i högden. Jag har märkt at alla tråd hafva sin visatid at göra årskotter; när den är til ända, slår sig lika som en knut på ändan af hvarje qvist, och sedan växer trådet på tjockleken, så länge det står grönt, fast det ock skulle rutna i kärnan. Saften, som stiger årligen up i stammen om våren, starknar om sommaren, samt öker et nytt hvarf på tjockleken innan vintren.

Furuskogen har hårtills blifvit nyttjad på mångahanda sätt. Stammen är brukad til handels- och slögde-ämnen, hvilka jag redan måstadelns har omnåndt. Rötterne och skaten åro på några få örter använde til Tjåru-bränneri, fastän de på de slästa ställen blifvit qvarlämnade til långvarigt hinder för ungdomens upväxande. Uti foder - nöd har en eller annan Hushållare med nytta utspilat fodret med Gran- och Tall-ris, hackadt helt

smått och beströdt med gröpe, eller blandadt med hackelse och mjöl. På några orter vardas ock qvistar och barr upblandade med gödflen, hvilket har sin goda värkan, enkanerligen i styf lerjord. Jag må ej nämna om barken, som blandad med litet såd, på åtskilliga orter beredes til bröd: detta upväcker allenast en bedröfvelig åtanka af et sådant bruks skadeliga påföljder, ej allenast för skogen, som derigenom mycket ödes; utan ock för det dyraste vi äge, för hälfan, som ej annars kan ån förtvina genom en så onaturlig och uttorkande spis. Om förlynen varit någon ort så oblid, det jag dock aldrig bör tro, at såd ingen ständig trefnadder ägde; vore ju andra fundare och mer spisfamma ämnen til bröd at i nödfall tilgå. I Finland vardas til den åndan uti misväxt - år närande och ej vidriga rötter hämtade utur karr, utaf en ört, som kallas på Finska Våhka, på Latin Aros, och på Svenska Myrkja, och så snart tjålan gådt utur marken, frukta Finnarne ej för hungers nöd, så framt icke tillika misväxt varit på denna rot. Men en långt bättre växt at nyttjas til bröd och såfvel samt annat mer, både i goda och hårda år, är *Potatoes* eller *Fordpåron*, som trifvas i sand och annan mager jord, allenast den är lös; tåla köld, undantagande vid vissa tider, men uthårda ännu bättre emot torra och flå fallan felt, samt fordra ingen särdeles ansning. Denna härliga växt är för 20 år

är fed
och R
Rådet
ven: E
under
Ja
man h
niga k
årligen
årnade
tan aff
nat lik
ne hac
nyttja
Tjåra
crena
tet der
va red
varan.
kenhe
vidare
del vic
el Far
De
han ka
i Rike
sket
de, h
g tigg
före at
tjåna I
Va

är sedan, jämte många andra nyttiga konster och Riks-nåringar, genom Herr Commercierådet ALSTRÖM här i Riket införd och beskrifven: Huru har des plantering så länge kunnat underlåtas? men detta hörer ej egentligen hit.

Jag stadnar uti ej mindre förundran hvi man hit intils ej tänkt uppå at nyttja den ymniga kådan, som Furu och Tall samt Granen årligen ofs tilbjudas; åtminstone på ställen årnade til Svedjeland, der träden förut, utan affaknad, hade uti åtskilliga års tid kunnat lika som åderlåtas. Vid tjårubrännerierne hade träden på samma sätt förut kunnat nyttjas, och sedan ändå gifva långt mera Tjåra, ån eljest. Man hade desutom af den rena kådan kunnat bränna Bek, på det inret deraf må förpillas. Andra Lånder hafva redan länge hämtat anseulig vinst af denna varan. Frankrike i synnerhet säljer en myckenhet kåda til Hålland, som drifver dermed vidare Handel, samt sjelf upbrukar en stor del vid åtskilliga Handtverkerier, men måst til Farkostars öfverstrykande.

Denna nåring är af den beskaffenhet, at man kan sträcka sig til de långst aflåguna orter i Riket, och ej bör hindra det arbets-förhållet, utan kan idkas af Barn och utlefva de, hvilka eljest lättast gripa til den skadeliga tiggars-stafven, efter som de hafva svårast före at skaffa sig födan, och fördenskul förtjåna Regeringens öma åtanka.

Venetianisk Terpentins samlas måst up-
 B 4 pe

pe i Tyfkland , åfven uti Elfas , af de Granar , på Tyfka kallade Tannen , fom hafva nåftan å ånda stående Kåttor, hvitare, tunnare, jämnare och ljufare bark , samt bredare barr ån våre Granar , hvilket slags tråd år hos oss fällfynt , men förnimmes växa uti Hålfingeland , ej långt ifrån Söderhamn: det år dock troligt , at *Terpentin* åfven kan tillverkas utaf den tunna och klara kådan , fem först om våren rinner utur våra Tallar och i fynnerhet Granar. Utaf Tall-kådan destilleras åfven *Terpentin - olja* ; fom brukas til Låkedomar , Fårniffa , Lack och flera behö. Utaf Gran-kådan , når den kokas och fedan filas , fås Harpös. Utaf qvick-kådan , fom sitter inuti Granar, och åltid år flytande fåson *Terpentin* , tros åfven at , genom et vit handgrep , en balsam kan tilredas , fom i ålla mål står at jämföras med den ifrån Mecca. En utförlig beskrifning om kådans samland lärer innan kort utgifvas , af et annat Samfund. Det vore til önskande , för Furu-fkogarnes bibehållande i längden , at , når detta rika närings-medel hinner bringas i gång tilräckelige mått tillika kunde tagas emomifsbruk af denna , åfven fom andra låtta nåringar ; på det vi ej framdeles , men försent måtte få orfak til samma klagan , fom spöjes i Saxen och på flera orter , hvarest Hartfamlingen ålt för mycket idkas , och Furu-fkogarne derigenom måstedels åro förstörd. Vi hafve häruppå obehageliga spår och vede-

målen uti den öfverflödiga och til en stor del olofliga Timmer-handelen vid Norska grän-
sen, der skogarne nu äro måst utödde; uti klappholts bygget i Skåne och Blekingen, som i få år drivvits, men gådt så långt, at Rege-
ringen nyligen har måst skrida til allmänt för-
bud emot des utskjeppning; samt uti Trå-
handelen på Gottland, som redan är måste-
dels skoglöst, och ej riktat invånarne så myc-
ket, som Dannemark, vår Granne och med-
täflare i den handelen.

Master äro at räknas för Skogens dyrba-
raste alster. Sverige äger de största skogar,
och måste dock hämta sina måsta, åtminsto-
ne största master ifrån främmande orter. I de
afågnare skogar finnes väl ännu tilgång der-
af; men huru vil man, genom oländig mark,
bringa dem många mils väg fram til vattu-
dragen, eller hamnarna? Detta synes vara
et värdigt tänke-ämne för dem, som äga in-
sigt uti hufvud-konsten. Utförslen lättas väl til
en stor del dermedelst, at masterne blifva för-
ut uppå stället slagne i fyrkant, sedan runda-
de och aldeles färdig huggne; men det gör
icke tilfyllest.

Här vid synes nödigt, at ifrån Kongl.
Ammiralitetet utfärdas en noga undervisning
om masternes rätta proportion til längd och
tjocklek, samt känne-tecknen på deras fel,
samt prisen, så noga som ske kan. När
Landtmannen således får lära at känna master
och finna huru mycket et stort tråd är värdt,
fram-

framför et mindre ; lår han förmodeligen blifva försiktigare i sin hushållning dermed, och låta dem växa til sin största högd och rätta mognad. Ty jag vil ej tro, at någon, antingen frivilligt ikulle upbränna eller åtminstone til sågblockar, lagg-ved eller annat verke nyttja et mastetråd, eller ämne dertil, och håldre utvälja en vinst af 3 eller 4 R:dal. för et Tråd, om han viste at han, eller hans barn, kunna bekomma derföre 4 eller 500, ja flera R:dal., som för fullkomliga master plågar betalas.

Af hvad vigt Bråde-handelen är för Riket har jag redan något sagt : detta kan vidare intagas af de utkeppade brådernes antal, som, efter tagit medium för 7. år, nämligen ifrån och med 1738. til och med 1744. sig bestigit til 125587. Tolfter årligen : men i lynchhet af följande uträkning och jämförelse imellan bråde-och jern-handelen.

1000. Tolfter Bråder göra Riket i handel och vandel nästan lika nytta och vinning, som 1000 Skepp:d Jern.

Til 1000 Tolfter Bråder fordras, efter 4 à 5 bråder på Sågstocken, 2500. stockar i lindrig räkning.

Af hvarje tråd kan räknas i det minsta 2. sågstock-längder, så at til ofvannämde quantum bråder måste huggas 1250 friska Tråd.

Når marken är sådan, at, kol-skog räknas tilväxter på 30. år, så kan man på förslag utlåta, at et sågtimmer-tråd-år tjänligt at
fål.

las ef
propo

O
de, h
man b
trädet
deras
så lyn
uttaga
dan jo
medar
drat a

A
efter
bråde
40 da
dock
Bråde
30 ör

D
skog u
på 30
låster
na utl
ducte
Stång
pals 3

S
K:mt
än ger
nat o
mede

las efter 80 à 90 års växt, och så vidare i proportion af mark och jordmon,

Om på sådant och någorlunda jämt lände, hvarest god Gran-och Tall-skog växer, man brukar blädning, så at når det mogna trådet är borthuggit, de yngre få stå kvar i deras växt och efter deras mognad utblådas; så synes det ej vara förmycket, at efterhand uttaga 300 Timmertråd på et tunneland sådan jord, och så i proportion på samre; emedan hvart tråd då har en rymd af 46 quadrat alnar til des närings last.

Af 300 Tråd, eller 600 Säg-timmer fås, efter nys gjorde calculation, 250 Tolfter bråder, hvarpå Rikets vinst kan råknas, à 40 dal. Tolften, 10000 dal. K:mt, hvilket dock är lindrigt tagit, emedan half-bottnbråder säljas nu förtiden i Portugal til 42 dal. 30 öre K:mt Tolften.

Deremot på et Tunneland brukadt på kol-skog uti lika lände, kan råknas i det högsta på 30 års tid 60 à 70 Stafrum ved, eller 80. låster kol, hvarmed 20 Skepp:d Jern kunna utsmåltas och smidas; gör altså hela producten af et Tunneland på 90 år 60 Skepp:d Stång-jern, som kan råknas i värde til vid pås 3000 dal. K:mt.

Således utfår man på lika tid 7000 daler K:mt mera af Tunnelandet genom sågning, än genom kolning. Härvid har jag icke råknat de olika större omkostningar, som medelst Grufve-Hytte-och Hammar-arbeten

göras på jernet , ån på bråderne , emedan
dese penningar blifva qvar i Landet , och
en myckenhet männikor vinna derigenom
sin föda. Man kunde härvid anföra, at jämväl et
stort antal af Folk hafver sin nåring utaf brå-
dernes utförfel och försälgning ; men min
tanka vid denna jämförelsen har aldeles icke
varit at förringa jernet. Det är en afgjord
sak , at denna är den nödigaste och nyttiga-
ste af alla Metaller och Sveriges förnämsta
styrka. Bägge dese handteringar kunna ju
bestå , utan at vara hvarannan i vägen : de
idkas merendels på färskilta orter ; desutan
är timmerkogen mindre tjänlig til kolning ;
och om Såg-bruk skola kunna underhållas i
Bergslagen , så måste de grofva trådens ut-
gallring tillika brukas. Hvad jag härmed
egenteligen velat påminna , är, at om man å
ena sidan bör vårda kol-skogarne för den nö-
diga jern-tilverkningens bestånd i längden ;
så har man å den andra ej mindre orsak , at
ömt och försiktigt håfda de skogar , som
kunna nyttjas til Handel och Sjöfart , och
på det högsta tilse huru aflagne skogar måge
kunna genom flottningar göras dertil gagne-
lige , på hvilka intet fvedjande bör tillstådjas.

Tiden och mitt föresatta ämne tillåta nu
ej at handla om Sågbrukens antal , och huru
det svarar emot tilgången på skog : jag har
endast velat påminna huru angeläget det är,
at sågvårken varda förbättrade och inrättade
med fina blad.

Det

Det är med uträkning visadt, at när man af en Tolft 6. alnars Sågstockar, fådt vid de grofva Sågarne allenast $7\frac{1}{2}$ Tolfter bråder; har deremot med de fina sågbladen deraf vunnits 9 à 15 Tolfter bråder, båge sorterna af 9 tums bredd; och när de förre, råkna- de til 3 dal. S:mt Tolften de bästa, och mindre i proportion för vrakbråderne, ej stigit til mer än 14. dal. S:mt; hafva de senare, efter tagit medium, såldts til 22 dal. 12 öre dito mynt, hvilket gör en skilnad af 8 dal. 12 öre S:mt, som igenom Sågspån och de flera fallande vrakbråderne vid grofva sågningen förlorats: här af följer, at utur $6818\frac{2}{12}$ Tolfter Sågstockar kan med fina blad sågas lika mycket, som med grofva blad utur 10000 Tolfter, sou är nästan en tredjedel mera. Om nu i Sverige och Finland årligen upsågats 100000 Tolfter Sågstockar, hvilket är troligt, så har Riket förlorat genom det gamla sågnings sättet inemot $6\frac{1}{2}$ Tunna guld årligen; men när här til lägges de lågre pris, som fås för grofbladig tilverkning, i anteende dertil, at den är svårare at höflas jämn, samt den skada delse bråder ofta taga under förflyten medelst slåpande i sanden, stiger förlusten än högre.

Denna förlust har påstådt i många år, fast än i senare åren någre finbladige Sågar blifvit anlagde: Är det icke mödan värdt, at härå aldeles skaffa bot, innan den uplöper til o- drågeliga summor, och skogen genom en så- dan hushållning blifvit utödd? Jag

Jag påstår icke at grofbladige Sågar på en gång öfver alt måtte aflkaffas : det vore en alt för dryg känning för ågarne , och , medan andre uppbygdes i stället , som icke så fort låte sig göra , kunde Rikets handel icke tåla at vara denna varan förutan ; men som den skatt , hvilken årligen betalas til Kronan af Sågarne , är ringa , och vinsten af fågnin- gen anseelig , så kunde Sågbruks ågarne väl tåla at en viss tid dem förelades til at öfver- alt inrätta fina Sågar med fina blad . Men i synnerhet borde inga enbladiga Sågar tålas närmare intil fjökanten , ej eller tillätas dem at sträcka sin tilverkning längre än til- git och grannarnes behof i orten ; men alde- les icke at dermed få handla på Stapelstäderna .

Bråders tåljande har länge sedan blifvit förkastadt , såsom et skadeligt skogs ödande , ty derigenom fås allenast 2ne bråder af en stock ; men ej et enda , om han är vind el- ler vriden , hvilket ej alltid kan skönjas medan barken sitter på trädet ; men denna ofsed har ännu ej kommit aldeles utur bruk .

Härvid bör jag icke förtiga , huruledes man lätteligen kunde med mattors hängande under Sågarna , eller på annat sätt , samla fåg- spånen och nyttja den til en god upbland- ning uti gödslen , hålft för lera , samt til fyll- ning på vågarne och gångarne i trägårdar , m. m. i stället at man nu låter den falla i vattnet . Härigenom hånder ej allenast at Fiskerierne förderfvas , emedan Filken skyr för fågspå-
 nens

nens
 ock
 pas o
 årlige
 liggan
 rutna
 U
 råkna
 5214
 årlige
 V
 erinr
 kenh
 til b
 släfte
 ne of
 nast ,
 som o
 utslåk
 Denn
 så ka
 hållas
 Herr
 ker b
 T
 bruka
 rötter
 tråd,
 ymo
 bör o
 skoge
 hand

nens färg, eller lukt, eller för bägge; utan ock at strömmar och hamnar deraf tillstoppas och upfyllas med grunder, som sedan ärligen påokas af sand, och blifva beständigt liggande, hålft sågspånen i vattnet aldrig förutnar.

Utfkeppningen af Tjåra har, efter et uträknadt medium af nyfsnämde 7. år, gådt til 52149 tunnor, och af Bek til 10265 tunnor ärligen.

Vid Tjåru-tilverkningen vore mycket at erinra, så väl om des godhet, som den myckenhet af unga och i växten stående, samt til bättre bruk tjånlig tråd, som dertil på de släfte orter användas; men här om år tilförene ofta yrkat. Jag påminner härvid allenast, at man öfver alt borde nyttja kolen, som dervid tillika kunde vinnas, om elden utsläktes, så snart Tjåran vore utrunnen. Denna vinst, jämte en finare Tjåra, och en så kallad Tjåru-våja, samt *Templin-olja*, erhållas vid de Tjåru-ugnar, hvaröfver Friherren AXEL FUNK nyligen författat en vacer bekrifning.

Til Tjårubrännande borde intet annat så brukas, så länge tilgång är på stubbar och rötter, samt skater och grenar af nedfåldte tråd, hvilka på lång tid ej lära tryta, och gifva ymnogare Tjåra, än frika Tråd. Dervid bör ock, för markens jämnande och ungdomens så mycket bättre fortkomst, noga hand hållas deröfver, at groparne genast vardas

da igenfylde. I Blekingen och på Gottland brukas rötterne hårtill med nytta, sedan skogen måst är utödd: Hvi må sådant icke införas på andra orter, medan någon skog ännu der finnes, och den samma få medelst undslippa yxan, till des han nådt sin fullkomliga mognad? Men det är ock ej af mindre vigt och angelägenhet, at Tjåru- och Bek-tilverkningen må ske i sin rätta ordning.

Tjåran är en vara, som icke länge kan hållas i tunnor, ej eller föras lång väg om sommar-tiden; Hennes värde svarar ej eller emot tyngden, som drager mer omkostnad i utförslen från långväga orter, än den handelen kan tåla: derföre har ingen kunnat förlägga eller uphandla Tjåra uti orter, som ligga långt inne i landet, hvarest likväl måsta ämnen finnas; utan denna angelägna handteringen är måstedels drifven, som en handels vara, uti de Skogar, som ligga närmare hafvet, hvarifrån utförslen beqvåmligen kan ske både vinter och sommar. Om nu Tjåru-brännandet skal upmuntras och utvidgas i de landsorter, som ligga långt ifrån Stapelstäderna; blifver nödigt at göra utförslen dragelig och mögelig. Detta kan, undantagande vid vattudrag och segelbara strömmar, ej ske på annat sätt, än at den Tjåra, som i sådana orter tilverkas för handel, kokas til Bek i orten. Nu som Tjåran är äfvenvål oundgängelig och en viis emot hvar-

annan svarande myckenhet måste vara af Bek och Tjåra ; ty kunde, efter de förslag , som deröfver må fattas , en sådan inrättning passas sig , at alt Bek , som inom Riket förbrukas , eller utrikes kan affättas , måtte tilverkas och framföras från de skogrika aflågnade orter i Riket ; men deremot intet Bek sjudas på de ställen , som äro belågne så nära til hafssidan , at Tjåran derifrån kan utbringas ; Och om man hårtills torde hafva ansedt Bekbrukens anläggande vid sjökanten förnödigt , til at såmedelst kunna undertiden nytja förskåmd Tjåra til Bek ; så kunde detta hjälpas genom en strångare Tjåru - vräkning i Landsorterne , så at ingen odugelig Tjåra må komma til Stapelstäderna , eller ock kunde den i alt fall brukas til Kinröks brännande .

Slögder i stock och trä , sådana , som Landtmannen i många stycken kunde åstadkomma för billigt pris , såsom laggkåril , spadar , slesvar , säll , vannor , jämväl korgarbeten , ämnen för hjul- och vagn-makare , samt för skatull-arbeten m. m. , borde ock upmuntras på alt mögeligt sätt och deras affättning i åtskilliga forter til främmande Lånder befordras . Bevis , at Landtmannen kan med slögder komma fort och förkofras , har man uti Halland ; och bevis , at inbyggarna i et land kunna , utom landtbruket , ökas och förförjas , behöfver man icke söka ; ty hvarest näringsmedel och frihet gifves , der öka sig Folkhoparna . Men ehvad som fö-

retages i flögder , besynnerligen i laggande , borde med all omsorg förekommas , at den mogna Furu-skogen dertil icke användes ; ty den blir ganska rar , år af högre värde , och förådlas ringa genom lagg-kåril , emedan många träd nedfällas til laggved och pårtor , som voro til annat dugelige , men blifva vrakte , såsom förmycket feta , vinda i trädet , m. m. och det stycket af en Furu eller masteämne , som utväljes til lagg-ved eller pårtor , kan högst bestå af 4. eller 6 alnar : det öfrige blifver liggande i skogen at rutna.

Misbruket af Furu-skogen kan , utan Allmogens förlust , genom goda författningar rättas , emedan annan ved af samma slag gör ofta samma gagn , och med tiden , då Furu-skogen år förödd , säger det sig i sjelf , at annan skog blifver dugelig.

Hvad jag nu exempel-vis anfördt om en försiktigare och indrågtigare hushållning med Björk-och Furu-skogarne , år ofullkomligt ; men det skulle gläda mig , om jag dermed kunnat upmana andra mer försarne , at förbättra detta , samt uptänka de många flera fördelar , som kunna tilfalla Riket af Skogen.

Men hvartil tjåna Förslag til nya eller bättre näringar , om man ej tillika kan göra sig fåker om deras bestånd i längden . Vi hafve önskelige Förordningar ; och Lagar om Skogens vård och fredande ; men handhavandet saknas . Skogvaktare och andre , som egen-

egen
skog
ge ik
Hva
lestå
det r
geno
de e
rilsy
häfv
med
sjelf
som
gen
Dera
fved
trod
betån
ande
affki
delig
och
ver,
som
hela
lan.
ning
de ö
til d
ligt t
med
kost

egenteligen böra hålla uppsikt öfver Krono-
skogarne , åro alt för få , emot de vidlyfti-
ge skogstracterne , och njuta knappa löner :
Hvarken hinna eller mågta de infinna sig al-
lestådes , der åverkan sker ; at jag ej må tro
det någon försummelse , eller ånnu större fel
genom affalu härvid förelöper ; men öfver
de enskyltas skogars håfdande år ån mindre
tillsyn . Om ingen utvåg ånnu gifves , at
håfva denna svårigheten , så böra åtminstone
medel påtånkas , til at göra Landtmannen
sjelf angelågen om skogens vårdande . Hvad
som hårtils legat honom dervid måst i vå-
gen , år , at de måsta skogar åro oskiftade .
Deråf har håndt , at den som måst kunnat
svedja , eller sålja af sådan allmån skog , har
trodt sig dervid tilflyta en ren vinning , icke
betånkande , at han tillika förödt sin egen
andel deruti . Hade hvar och en haft sin
affkilda del i skog och mark , hade de förmo-
deligen med mera ömhet skött den , för sit
och efterkommandernes bästa . Således blif-
ver , efter min tanka , en oundgängelig sak ,
som intet drögsmål tål , at skogarne öfver
hela Riket varda delade hemmanen imel-
lan . Lagen förmår vål , at eho en sådan del-
ning åskar , skal den genast vinna , och alle
de öfrige grannarne då vara tillika förbundne
til delning ; men detta har ej varit tilrække-
ligt til åndamålets vinnande ; i tynnerhet e-
medan en sådan delning icke åflöper utan
kostnad och sållan utan ovånskap . Mån då
C 2 icke

icke nödigt blifver, at Riket kännes vid första utgiften, för des egen derpå beroende nytta nu och i framtiden; åfven som ej länge sedan en Landtmåteri-Commission af mer än 20 Personer blifvit affänd til Finland, at på en gång afmåta hela landet? Denna kostnad måste rikeligen löna sig, genom nya ågors återvinnande: Ty hittils hafver mångt hemman, dels vid andras råkande i ödes mål, dels ifrån första början, tillkantilat sig så stora ågor, som på många andra hemman borde sig belöpa. Til exempel: utmed något vatten eller på annan beqvämlig ort, har en bonde i fordnå tider sig nedfatt; några mil derifrån har en annan åfven uprögt et hemman; bågge efter egit godtycko, och utan at få laga afmätning och Charta öfver deras ågor: de hafva sjelfve delat all denna mark imellan sig, och som imedertid ingen fatt sig ned imellan dem, eller ock at andre blifvit af dem derifrån hindrade, beropa de sig på gammal håfd och rättmätig besittning. Detta är ej en gifsnung; ty det är vitterligt, at hemman eller mantal gifves, både i Sverige och Finland, som åga ånda til 6 à 7 mil skog. Om nu Kronan delar med dem, och tilågnar dem så mycken skog och mark, som svarar emot deras skatt och behof, och hvad andra lika skattlagde hemman åga; hvad orätt sker dem? De kunna icke eller nyttja mer än en eller annan mils skog, så framt lagen om fvedjor blifver handhafd. Men på det sättet varder

Kro-

Kron
icm b
na fr
der t
storv
ler fö
S
gådt,
hvare
verib
mätte
40, e
hugg
följa
den f
upvå
iblan
nas
de ej
ra sp
detta
lika f
rike o
tilbak
nyttja
ler ut
hand
V
ordni
nödig
intet
nedh

Kronan med rätta åter ågare af all den mark, som blifver öffrig. Der kan hon sedan lämna frihet til nybyggen, eller ock låta skogen der fredlyfas til at bära masten och andra storverks-tråd, för hennes eget behof, eller föryttrande åt andra.

Sedan en sådan allmän delning för sig gådt, blifver lika nödigt, at allmänt påbjudes, hvarest skogarne användas til kolning eller vedbrand, at de, efter markens växtlighet, måtte afdelas i visse jämngoda trakter, 30, 40, eller flera, med allvarligt förbud, at afhugga mer än en af dessa delar i ständer, och följa så i ordningen in til den sista, på det den första imedertid må hafva hunnit at åter upväxa och blifva brukbar; dock at de deribland befintliga storverks tråd måtte skonas, til des de nådt sin rätta mognad, då de ej längre stå sig til goda, och så litet böra sparas, som de i förtid bordt tilgripas. På detta sättet kan en skog evärdeligen blifva uti lika stånd; hvarå vedermälen gifvas i Frankrike och flerstädes ifrån några mans åldrar tillbaka; men skogar, som bära såg-timmer, nytjas och förvaras bäst genomblådning eller utgallring, som nyss är sagdt om brådehandelen.

Vidare, och utom hvad Lagen och Skogsordningarne påbjuda om Svedjandet, synes nödigt at åfven den anstalt dervid fogas, at intet annat får brännas, än qvistarne af de nedhuggna träden och buskar. Dese äro

tilräckelige at afbränna mofsan och göra marken bördig för et eller annat fåde , samt sedermera tjänlig til åker, ång, eller betesmark, och de nedfælde träden kunna då tillika nyttjas til andra behof ; men på det fått , som hårtils blifvit fvedjat , har mat-jorden både i fet och mager mark tagit skada, men i den fenare så anienligen , at den på hela mansåldren ej hunnit återväxa. Dock vore önskeligast , om alt fvedjande i Riket kunde förbjudas.

Utom detta, lærer i synnerhet fordras et vakande öga uppå de Finnar , som bo längs utmed Norrka gränsten , hvilka aldrig varit vane at upodla någon mark til åker , vidare än något litet för kornfåde ; utan fortfarit ständigt med skogens nedfällande til löftägt samt fvedjande , ifrån et ställe til annat. Deras aflågenhet ifrån Landshöfdinge-låten och Krono-betjenterna har mycket skyddat dem hårutinnan : kan hånda man ock i fördna tider ej gjort stor räkning på skogens nytta i så fjerran orter : men ho vet om icke Förløyningen förbehållit ofs på flera ställen i Finmarken sådana stora upfinningar , som Coblot-verket vid Los i Helsingeland ? Åtminstone synas sådana orter vara de tjänligaste til Bekkinröks--Potaske-samt Ryis-olje-tilverknin- gar , och slögder med Lagg-kåril och annat ; jämvål för verk , som upbruka mycken skog, såsom Glasbruk , om allenast förløyningen genom vattu-drag kan lättas.

Hår

Hår vore ånnu mycket at orda, om Torf-
mofsors nyttjande, Stenkols efterspanande,
sten- och lefvande gårdesgårdars anläggande,
samt hus på landet af sten, kors-verke, el-
ler lera, jämvål ock om trådens lika som
hårdande, så at de stå dubbelt längre emot
röta i bygnader, hvilket vinnes, om de af-
barkas och fullkommeligen torkas medan de
stå på roten: jämte ånnu många flera medel
til sparande och hågnande af de skogar, som
Riket ånnu har i behåld: men jag vänder
mig til de orter, som redan åro mycket skog-
löse, såsom Västergötland, Halland, Ble-
kingen, Ostergötland, Nerike, Västman-
land, Upland, Gottland och Oland.
De förtjåna en ånnu ömare omsorg, och kun-
na ej hjälpas, utan genom tilräckeliga mått
til en allmän skogsplantering.

Gagneliga påbud åro tid efter annan ut-
färdade om updragandet af Ek, Bok och
andra fruktbårande tråd, och vore önskeligt,
at de noga verkställdes; men om Barrskogens
fortplantande utaf frö och kärna har jag ej fun-
nit något vara stadgadt, fastån desä tråd sy-
nas ej mindre nödiga, och på annat sätt gan-
ska sent vinnas, hålft de icke skjuta telnin-
gar af rötterne, såsom löf-skogen, hvilken
ofta, blott genom inhågnande, inom en kort
tid kan återväxa. I bägge desä stycken sak-
nas kunskap hos de fläste, fastån den icke
synes fordra färdeles konst. Det lättaste
och såkraste af hvad jag derom hört och lä-
fit,

sit, år at Ek-och Bok-ållonen fåttas i Enebuskar, som bäst skydda dem för kolden och Kreaturens tand, til des de åro utom all fara, då de sedan draga all musten åt sig och tillika utrota dessa sina Fostermodrar.

Til annan Lof-och Barrskogs plantering fodras ej eller någon gödd och uprögd mark: det gör tilfyllest at den antingen en gång plöges, eller med hackor der och hvar uphuges imellan buskarne, hvilka i de första åren åro nödiga til plantornas skygd, både för sol-hetta, och kalla våder. Sedan fås deruti Frö af allahanda slag, då man lätteligen får róna hvilka tråd i hvar och en jord åro trefligast; Ty hvart slags jord år tjänlig för något slags tråd. Utom stångsel, behöfva de ledermera ingen särdeles skötsel, vidare än at Lof-plantorne i 2dra eller 3dje året afskåras jämt med jorden, på det roten må strax i början förstärkas och sedan, enkanerligen i de första åren, gifva åt stammen en så mycket frodigare och snabbare växt; och som plantorne, efter et sådant afkappande, gärna skjuta fram åtskilliga telningar; så böra de svagare sedan åter afskåras och allenast den starkaste bibehållas, til at blifva Stam, vid hvilka afskärningar, åfven som sedermera vid den nödiga upqviftningen, de unga och mustiga Lofven tillika kunna komma til gagns.

Men af alla Tråd-planteringar, år ingen för Riket nyttigare och för planteraren in-

ra-

rare o
kas p
kann
Lytti
finast
ligt S
jag be
fåker
dela r
M
ock l
myck
en for
nen,
dras.
andra
at der
ka.
na oc
planta
torr v
ler vä
neder
dera,
upka
far. M
at få
de stj
vas,
digt l
tilräc
hinde
fidorn

rare och mer sig lönande, än den, som brukas på en och annan utrikes ort, men enkannerligen i England, Frankrike och vid Lyttik, til at hafva ständig tilgång på den finaste Eke-barken, utom hvilken fullkomligt Sål-låder icke kan beredas, hvaröfver jag bekommit följande beskrifning ifrån en fåker hand, hvilken jag trodt mig böra meddela mina Landsmän.

Man utväljer hårtill hållt ler-jörd, eller ock lera blandad med något, men ej förmycket sand. Om våren göres deruti diken en fot djupa och et godt qvarter vida på botten, hvilka lämnas öppna til hösten, at vådras. Flera sådana diken göras jämte hvarandra, med så stort rum imellan hvardera, at den upkastade jorden icke kan falla tillbaka. Om hösten, så snart ållonen äro mogna och börja falla af, böra de samlas och planteras, hvilket senare hållt bör ske uti torr våderlek och Nymåna. Härvid förmåler väl beskrifningen, at ållonen böra sättas neder på fasta grunden, en fot imellan hvardera, och diken sedan igenfyllas med den upkastade jorden, samt sist jämnas med råfsar. Men det törde ej passas sig här i landet, at sätta dem så djupt, på det den upstickande stjelken eller gro-piggen icke måtte kvävas, eller ock ållonen aldeles förrutna. Nådigt lårer ock vara, at plantorne få under sig en tilräckelig bädd af den lösa mullen, til at hinderlöft kunna skjuta rötter på djupet och sidorna.

Man utöfker härtil de Ållon, som sitta uti de tjockaste skålar eller *calices* och äro vuxne på de bästa Ekar, hvilkas kännetecken är, om midtuti en afskuren fingers-tjock qvist finnes en figur, nästan som *signum Solis*, med tydeliga strålar.

Efter 2ne års förlopp afskåras plantorne, hvilket bör ske om våren, förrän Safven upstiger och i torrt väder, hvarest nya telningar i ymnighet upväxa.

När dessa Ekar äro 4. 5. högst 6. år gamla, aftages barken midt uti Maj-månad, eller den tid då han är måst fattig. Han torckas sedan i skuggan och förvaras noga för sol och rågn, på det des salt icke må utdragas. Ändteligen stampas, eller males han helt fin, och lämnas til Garfvaren.

Uti nästföljande Augusti månad afhugges de barkade telningarne, som kunna nyttjas til brånse och aska: hvarest nya telningar framkjuta, hvilka åter efter 4 à 5 år kunna barkas, och så framgent.

Men om man allena för brånse vil inrätta slika Ek-planteringar, så kunna de hvart 10:de eller 12:te år nedhuggas, då planteringen bör vara så tillräckelig, at fältet kan afdelas i 10 à 12 lika stora delar, och hvardera göra för et års behof tilfyllest: börande hela planteringen icke ske på en gång, utan en del hvart år, til des fältet är fulltatt. Detta betalar ock rikeligen mödan, hålft träden aldrig sedan växa så starkt, som uti de första åren

åren ;
både e
det för
ken, l

Ha
i antee
kunna
och ve
lig ino
våntan
ock ble
blifver
fast m

De
orter,
at anlå
by eller
ne fre
huda
kes de
deras
gå Lan
handa
rättelst
hafva
försva

In
Asp,
brand
tid: 1
år til :

åren ; men detta kan ej jämföras med den både enskylda och allmänna båtnad , som på det förra sättet vinnes , om tillika både barken , brånflet och askan nyttjas.

Härvid har jag äfven bordt påminna , at , i anseende til vårt climat , torde barken icke kunna samlas förrän på 6:te eller 8:de året ; och veden ej eller blifva til brånfle nog dugelig inom 12 à 15 år ; men hvad vil 8 eller 15 års väntan säga uti et så viktigt mål ? Det kommer ock blott an uppå den första omgången : Sedan blifver bårgrningen årlig och utan missväxt , ja fast mer tiltagande , i flera mans-åldrar .

Det vore önskeligt , at man på skoglösa orter , snart och på en gång öfveralt , började at anlägga barr- och löf-skogshagar vid hvarje by eller hemman , och kunde allmänningarne fredlysa , så snart desse hunnit til någorlunda stånd . Öfver dessa planteringar tyckes de i hvarje Län förordnade Schaffrar vid deras årliga resor kunna hafva inseende , och gå Landtmännen med nödig undervisning tilhanda , samt derom ingifva årligen deras berättelser å vederbörlig ort . Jagt-Staten lär hafva nog at syssa med de öfriga skogarnes försvarende och rensning .

Inom 10 à 15 år kunna Björk , Al och Asp , Lön och Lind blifva nyttiga til vedbrand : Pil , Vide och Hafscl inom kortare tid : Ask behöfver 30 och Alm 50 och flera år til at varda dugligt verke ; men Ek , Bok och

och Furu fodra väl 200 år och derutöfver. Man måste länge vänta på dessa fista, men de löna ock bäst mödan: man får dervid ej se på sin korta lifstid, utan fast mer på *Efterkommande*.

Mån ej denna eftertänkeliga sinnebild, som ses på Kongl. *Vetenskaps Academiens* Handlingar, ikal omsider göra hos våra Landsmän et allmänt intryck? Andra Länders förfarenhet har visat, at jorden ej kan användas fördelaktigare än til sådana trådsplantering. Et Tråd intager litet rum af marken, det måste inrymmas uti luften; men för en eller annan fots land, kan vinnas årligen under Trådens växte-tid, genom afqvistande, en dryg rånta, och på slutet en anseelig hufvud-stol. I afseende på en sådan vinst, ej mindre än på landets prydnad, äro utrikes de hårlige gånger af Ek, Lind, Castanie, Alk och Alm med dubbla rader anlagde, i början glest och sedan tätare: der afhugges ingen stam på de första 30 åren; men sedan gallras de ut hvart 10:de år; andra Tråd planteras åter i stället, och så fortfares framgent. Dese Alléer äro grunden til Frankrikes kosteliga verke, til vagnar och andra slögder. Hvad hindrar oss at vid Städer, Kongs-och Sättes-gårdar samt andra Landt-egendomar öfver alt inrätta sådana nyttiga Luftgångar?

Jag påstår likväl ej, at man må til skogsplantering lägga åker i linda och taga bort mark

mark
stält,
nödiga
trifvas
bruk å
jord ö
gifves
med g
ker år
gårdar
Sjö-oc
berg o
velat k
för ög
och p
och k
i Berg
ve ob
dem.
åter k
lenast
år un
förfed
från f
förväg
fig uti
och f
liten
sprick
detta
det ur
nan fr

mark för Såden: Förfynen har så underligen stält, at vilda tråd, enkannerligen de aldernodigaste för våra behof, äro ej granlaga, och trivas bättre i den jord, som ej för åkerbruk är så tjänlig. Man finner allestädes jord öfrig til förenämde hagar. Utom des gifves nog tilfälle til Tråds-plantering, utmed gårdesgårdar eller grafvar, der ingen åker är nära, i beteshagar, omkring Kyrkogårdar, vid Lands-vägar, Fiskedammar, Sjö-och Elf-strander; men enkannerligen på berg och högder. Man ser huru naturen velat hafva dessa sista klådde, til en fågnad för ögat, skygd emot storm och kalla väder, och på det man må hafva nära til hands ved och kol, til utarbetande af de malmer, som i Bergens inålfvor ofta finnas; men vi hafve obarmhertigt-vis afklädt och vanskapat dem. Naturen sträfvar dock outhårligt at åter klåda dem på nytt, utan vår åtgård, allenast de finge stå sin tid orörde. Det är underbart, huru de flåsta Trådens frö äro förfedde med vingar, til at kunna flyga långt från sin födelse-ort, och bergen stå just i förväg at mota dem i flygten; der snärja de sig uti mossan; de dröja icke länge at gro, och skjuta med tiden starka rötter uti ganska liten mull, ja ofta uti en ojämhet och liten spricka, som sedan plågar utvidgas; men detta går långt ut på tiden. Huru lätt kan det underhjälpas med tilförfel af en eller annan skäfvel mull och mossas och deruti fatte frö,

frö, som en gång betala några minuters betvär med et mastetråd, eller en fullkomlig Ek?

Man må således ej fråga, huru de djupa och sugande rötterne få sin näring, eller om jorden af dem utmagras: Skaparen har dragit den försorg, at Tråden hjälpa til at göda och underhålla sig sjelfva, dels med de årligen affallande barr, löf, blommor, frukter och det som snö och rågn af barken nedsköljer, dels genom den näring, som de utstråkte grenar och löf fånga utur luften, äfven som de lefvande djuren genom anddragten, hvarpå man har ögonfikenligt bevis uti drif-husen, der tråden sträcka sina grenar mera åt fönstret, än åt väggen.

Det är så mycket nödigare at våra skoglösa länder snart börja med återplanteringar, som de, utom tillgång på skog til bygnad, bränfle och åkerredskap, icke kunna blifva mer bebodde än de nu äro, men stå äfven i fara at förfalla uti större vanhäfd och ändteligt ödesmål.

Vi kunne spegla oss uti Spanien. Detta härliga landet var i de Romares tid, genom des många handteringar och i synnerhet de stora och ådla Bergverken, som nu ej mera igenfinnas, så tätt bebodt, at jämna marken ej råkade til för åkerbruket, utan sjelfva bergen måste ock göras til åker, medelst mulls upbårande på ryggen från dalderna: och ehuruval än i dag, under et nog slätt åkerbruk och ständig torka, der fås gemenligen

50:de kornet; Så fes likvål, (undantagande i några välbrukade Landskaper vid Sjökan- ten) den bördigaste mark hela milen bortåt ligga i linda, och, för hettans skuld, icke ens båra gräs. Detta härflyter ej allena af de idoga Morernes utjagande, de många Spaniorernes aftågande til den nya verlden, samt de qvarblefnas ringa arbetsfahet; utan jag håller före, at en ibland de största orsakerne dertil är den slåta hushållning, som der i långliga tider varit med skogen. Den är nu endast til finnande på de åtkilliga berg-sträckningar, som ifrån Pyrenerne gå hela landet igenom utföre til Ocean och Medel-hafvet. Det synes, som den store Hushållaren satt dessa berg enkom, til at hålla detta Riket tilhanda lika som vargårnings skogar, för tilkommande tider, när alla de öfrige vorde utödde, och således förekomma landets allmänna ödesmål. Ifrån dem varder slåtbygden nu försedd med bygnings-verke och brånse, som måste hämtas hela 15 och flera mils väg. Veden säljes efter vigten, och et litet fat upglödade och med aska öfvertäckte kol måste värma ofta et helt hushåll dygnet öfver. Utaf sådant skogens utödande, synes äfven den olågenhet vara händ, at nästan alla insjöar, bäckar och källor på slätten försvunnit: antingen at vattnet, som ej mera hade skygd och kyla af träden, har, genom den starka sol-hettan, bortdunstat; eller ock at ådrorna dragit sig djupare neder i jorden;

ty

ty hvar skog är, der plågar icke saknas vattn, åfven i de varmaste ländar; eller ock både två; ty det står fast, at källsprången, utom dem som finnas vid bergen och med långa rännor ledas kring landet, äro nu ganska fälllynta, och ådror til brunnar berättas vara svåra at igenfinnas. Denna vattubräft synes, åfven hafva mycket bidragit til Landets nu varande lägervall. Huru kan et land bebyggas utan skog och vattn?

Men klagan vårdr! ingen sak är så klar, at hon ju får genågelser, och intet så godt, at det icke på någon upfökt obehagelig sida kan framställas. Så finnas ock de, som med skensfagra skål söka at göra om intet alt bemödande til skogens försvar. De invända, 1:o at skogen är et tilhåld för odjur, och således bör, såsom et hinder för boskapskötslen, undanrödjas. 2:o At han är en orsak til otidiga nattfroster och deraf ofta timande mislväxt, i det at ofunda ångor, som lätteligen taga köld at sig, der samlas och inneslutas, så at vådret ej får spela fritt öfver landet och rensa luften. 3:o At åkerbruket icke kan komma i flor, så länge Landtmannen har skogen, såsom en lättare föd-krok, at tilgripa. Och åndteligen 4:o at all brukbar mark bör, för Sådes-briftens stoppande, upodlas til åker och ång, och då får skogen ej skonas.

De 2:ne första inkasten synas lätta at be-
svara. De förfalla genom bättre anstalter
vid

vid Jäg
Landt
på det
kårr,
dem, f
åtminst
hvilket
måtteli
förfare

De
sta påse
medgif
rit på r
jag kan
särkil
örter å
på det
icke m
tillika
pafsa t
ningar
på Fol
Landt
bruket
ler må
sjelf,
kunna
hållan
ka ej f
landt

vid Jägeri - verket ; samt om hvar och en Landtman tilhålles , dels at upqvista skogen , på det vådret får friare fart ; dels at updika kärr , morast , och källsäg , enkannerligen dem , som ligga närmast intil byarna , eller åtminstone at öppna deras igengrodde aflopp , hvilket på de fläste ställen låter sig göra med måttelig möda , enligt åtskilliga Hushållares förfarenhet både i Sverige och Finland .

De öfrige invändningarne tyckas vid första påseendet hafva något mer at betyda : Jag medgifver at skogs - handteringen härtils varit på många orter hinderlig för åker-bruket : jag kan ej eller neka , at ju bäst vore , om särskildt folk i landet , (åfven som på andra orter är brukeligt) fattes til at arbeta i skogen , på det våre desutom alt för få åkerbrukare icke måtte öfverhopas af syflor , och skogen tillika bättre häfdas ; Men detta torde ej nu passas sig med våra af ålder gjorda författningar , och kan ej väl ske , så länge brift är på Folk . Men at skogen härtils blifvit af Landtmannen alt för hårdt tillitad , med åkerbrukets affaknad ; är det väl skogens fel ? eller manne icke skulden står hos Landtmannen sjelf , och än mer hos dem , som bordt och kunnat sådant i tid förekomma , genom tillhållande at skåligen nytja skogen , men tillika ej förfumma åkren , som är den förnämsta landtmanna - nåringen , och frambringar den

D

al-

aldranödigaſte varan för det männiſkliga ſamhället?

Om landtbrukets upkomſt vore en påfölgd af Skogens uthuggande, ſå ſkulle ju, på de orter i Riket, ſom länge varit ſkog-löte och vilja räknas för upodlade, åkerbruket ſedermera hafva ſtigit högre än det varit förut, medan de hade ſkog, och än det nu befinnes i våra ſkogsländer. Jag menar, at Skåne lår tydeligen viſa vederſpelet: när på ſlåtbygden fås i allmänhet tredje och högſt femte kornet; fås deremot i ſkogsbygden åtminſtone dubbelt. Rätta orſaken til denna åtkilnaden lår vara, at folket på den ſenare orten är merendels i-dogare och bättre brukare, har mindre at öfverfara, och åger mera ång i proportion emot åkren. Skogen gifver deſutom flera utvägar til penningars förvärfvande, ſamt til föda och näring i hårda år, än ſlätten. Men jag går vidare til ſjelfva grunden.

Hvar och en Landtman är pliktig at hafda ſin jord och mark (den vare af hvad natur den vil) på fått, ſom med Rikets gagn och bästa är enligat, och lämna den åt efterkommande ej allenat i lika, utan om görligt år, i bättre ſtånd, än han den emottagit. Om nu ſkogen på kort tid uthugges; huru har han fullgjort ſin ſkyldighet? och huru ſkal efterträdaren mågta at utgöra ſin ſkatt, ſom ifrån början varit grundad åfven på ſkogen? Det

Det
kerbru
handtv
kunna
ka på
räckas
de nu i
gå ut,
eller
ingen
et ord
rings-
kan nå
kallfin
Men
ligen

Det
na br
bör fr
mer, a
ſom C
der fi
en, h
Konu
at ſkå
tvar i
icke
männ
folk
om h

Det står fast, at flotta och fästningsverk, åkerbruk, handel, en myckenhet slögder och handtverk, fiskerier, samt bergverken icke kunna umbära skogen: Ja, man bör äfven tänka på de bergverk, som ån framdeles kunna uttäckas, (man vet icke hvarest) til erfattning för de nu i bruk varande grufvor, som åndtel. måste gå ut, eller ock blifva genom deras djuphet, eller ortens skoglöshet, obrukbara; hvarföre ingen landsort i Riket bör vara skoglös. Med et ord: när Rikets säkerhet och fastt alla närings-fång bero uppå skogens bestånd; huru kan någon eftertänksam invånare anse den med kallfönniga, jag vil icke låga, fiendteliga ögon? Men enskyld och närvarande nytta kan lätteligen förblända mängden.

Det är långt ifrån min tanka, at den myckna brukbara mark, som finnes i våra skogar, bör framgent lämnas oupögd. Jag önskar fast mer, at Svea Rike en gång blefve så upbrukadt, som China, hvarom berättas, at ej en fots land der finnes, som icke nytjas, och som Persien, hvarom man låser, at då en af des forna Konungar låtit efterspana någon öde-plats, til at skänkas åt en af des Åmbetsmän, har det svar inkommit, at en sådan plats i hela Riket icke stådt til finnande. Men til et Lands allmänna upodlande fodras en myckenhet folk och penningar samt grundelig kundskap om hushållningen, hvilka omständigheter ån-

nu saknas hos oss, til at ens rätteligen bruka den redan uptagne marken, jämte de öfriga påbegynta nåringarna.

Detta lår svårligen hjälpas, förrån handel och handasflögder hunnit skaffa oss flera och folkrikare Städer. Dessa måste sedan tilskyn- da Landtmannen flera närings medel och starkare affättning på hans varor. Derigenom var- der åter Landsbygden mer folkrik och förmö- gen, samt upmuntrad at ej allenast bättre sköta des gamla ågor, utan ock uptaga ny jord, til at skaffa Städerna ymnigare lifsmedel, samt flera handels och slögde-ämnen; och igenom denna cirkel-gång, men icke på annat sätt, kan landet blifva allmänt upodladt.

Imedlertid och intil des detta kommer i gång, lynes intet naturligare, intet lättare, än at man först söker at sätta uti fullkomligt bruk den jord, som redan är uptagen.

At densamma kan tilfyllest nära och syfsel- sätta ej allenast Rikets nuvarande inbyggare, utan långt flera; sådant behöfves ej bevisas genom vidlyftiga uträkningar: följandekor- ta anmärkningar låra göra tilfyllest.

Å ena sidan uptages Rikets sådesbrist, och å den andra, des i bruk varande jord. Den förra stiger, efter tagit medium af åtskilliga års

års inf
dock n
ga Brän
93000
10000
skattlag
nom n
och fö
nor så
bringa
ganika
stoppa

El
Riket
årligt
väl en
tunnel
tunna
tunno
tunno
Men
mera
der en
vidare
na sko
nytjas
man i
då ick
hus o
fågnel

års införskrifning, til 300000 tun. årl. hvilka dock måstedels låra upgådt til det öfverflödiga Brånvins brännandet. Den senare råknas til 93000 hela hemman; men måste stiga öfver 100000, om Stådernes jord, samt nybyggen, o. skattlagde utåkrar, och torp dertil läggas. Låmnom nu landet i des hårtills öfliga åkerbruk och förbåttrom det blott så mycket, at 3 tunnor såd vid hvarje helt hemman årligen frambringas mera än hårtills, hvilket dock är ganikalitet begärt; så är ju Rikets sådesbrist stoppad.

Eller ock, om man råknar öfver hela Riket allenast en million tunnland åker uti årligt bruk (fastän man påstår at det går til väl en tredje'del högre): Och om af hvar tunnland årligen vinnes allenast en half tunna såd mer än hittills; så fås 500000 tunnor såd mera, och följakteligen 200000 tunnor utöfver Rikets nu varande brist. Men om sådesväxten ökes til 3 å 4 korn mera, hvilket skäligen bör förmodas under en förbättrad hushållning, och om man vidare uptager ej allenast den öfriga myckna skoglösa mark som är brukbar, men icke nytjas, utan ock sedan upodlar nya hemman i de aflåagna skogarne; Hvad blifver då icke för anfenligt öfverskott til förråds-hus och handel på utrikes orter? Hvad sågnesamt utseende får icke då vår handels-väg,

D 3

våg, som härtils har stådt ojämt, i synnerhet genom Spannemåls briften?

Häraf kan man finna huru litet behöves til at fylla Rikets sådesbrif, och huru lätteligen Åkerbruket bör kunna lättas i stånd, utan något allmänt förskott, och utan at, för landbrukets uphjelpande, ställa andra stora inrättningar uti åfventyr, hvilket ofelbart hände, i fall de ännu nödige stytter undan dem rycktes. Utaf detta alt kan ock rydeligen slutas, at vi icke finne oss i det fall, at vi, för brödets skull, omtrånge at föröda våra skogar, som äro at räkna ibland Rikets största, och (om vi sjelfve vilja) beständigaste härligheter.

Men jag är icke den första, som löper fara at förlora mig i Skogen. Åmnets behaglighet har ledt mig för långt in, och för mig dölgt des djuphet och vidsträckta begrep. Nu är tid, Mine Herrar, at jag vänder om, förrän jag förlorat all kännning, och uttröttat Edert tålmod. Ofverlen de ofullkomligheter jag nu, så väl som under hela denna förvaltning, har rögt.

Det lilla, som jag nu sagt, och det myckna, som jag har ofagt, går derpå ut, at, om Svea Rikes Inbyggare rätteligen nytja,

ja, va
fela, a
ge våra

Fö
hågn;
veralt
TRA
ofs spi
ohugn
härliga
bekår
rum,
Des
har sin
som a
n

ja, vårda och underhålla Skogen; kan ej
fela, at deras välgång skal gröna, så lån-
ge våra Skogar stå gröna.

För öfrigt anförtro vi dem åt Himlens
hägn; men framför allt vårt Stora och öf-
veralt i verlden namnkunniga *PALM-
TRAD*, som i många välsignade år delat
oss spisning och skugga, och nu, til vår
ohugnad, börjat vanmäktas: Jämväl det
härliga *FRUKT-TRADET*, som är oss
beskärdat, at i sinom tid intaga det Gamlas
rum, och uplifva en urminnes Svensk Stam:
Des *MAKA*, som ibland sina Likar ej
har sin lika, och den dyra *TELNING*,
som af Bägge nyfs uprunnit, til vår all-
männa glädje, och efterkomman-
dernes hopp och sällhet!

I de näst förflutna 3 Månader
 äro följande

Föråringar

Gjorde til

KONGL. ACADEMIEN.

En artificielle Magnet med des tilhörig-
 heter af Herr GENNINGS.

En Dufva född med trenne fötter af Herr
 GENNINGS.

Åttar-Tafla öfver Gustavianska Familien
 upfatt af Gruf-Predikanten i Fahlun
 Herr Mag. JACOB HESSELIUS.

SVAR

Kong

FRIH

D

mån öm
 relsen
 mycket
 resäg
 nyttig
 sätta.

S V A R

Gifvit å

Kongl. Vetenskaps Academiens vågnar

af

HANS EXCELLENCE RIKSRÅDET

FRIH. CARL EHRENPREUS.

Min Herre!

DÅ jag, för tre Månader sedan, nedlade min Heders Förvaltning på detta vittra stället, och efter allmän önskan feck til Eder öfverlemnna Styrelsen af vårt Samhälde, var det mig en så mycket större fögnad; som jag nog samt förefåg, at Eder grundeliga ärfarenhet i nyttiga Vetenskaper, kunde uppfylla och ärsätta, hvad under min förvaltnings tid, af

D 5

oför-

oförmögenhet , blifvit försummat och efterfatt.

Ehuru vår tacksamhets betygelse, kunde någorlunda gifva Eder , Min Herre, tillkänna Academiens försporda nöje , under Edert vägledande ; Så är min föga våltalighet dock otillräckelig , at för Eder up-täcka , den nytta Academien förmenar allmänheten tilflyta, af Eder lysande vittterlek.

J hafven , Min Herre , til Edert beröm , ej allenast upfylt utan ock öfverträfsat min och Academiens önskan.

J hafven nästan allena måst kännas vid besväret , sedan Academiens Secreterare nu en rund tid, uti en angelägen förrättning , varit frånvarande. Dock lemnas Eder förtjenst, Frih. von SETH, sit tilbör-liga värde , som med flit och oförtrutenhet Secreterare sysslan imedlertid förestådt, hvarföre jag Eder , å Academiens vägnar tackar.

J hafven , Min Herr PRÆSES , vist, hvad en förenad idoghet och kunskap , äro mäktige at bidraga til det Allmännas väl, enär tiden rätt indelas , och alla ärender med förnuft vårdas.

J
Eder
tenska
alt ifr
for oc

J
Tal, l
ru en
ligen
ensky
sas oc
terkon
da rå

J
Min
trodd
Eder
all d
Styr
tilsky
den,
Eder
blomj
tilläg
ge ef
caden
ban
der,

J hafven varit oförtruten , at gagna Edre Landsmän med den vitterhet och vetenskap , som J förmedelst en vålanlagd tid , alt ifrån ungdomen , med möda , utrikes resor och hufvudbrätt Eder förvärfvat .

J hafven uti Edert prydelige Afskeds Tal , lemnat en grundelig undervisning , huru en ibland Rikets ädla dyrbarheter , nemligen våre Skogar , rätteligen til allmän och enskylt nytta , med bestånd i framtiden , anslas och skötas böra . En lycka för våre Efterkommande , om Eder välmening och goda råd blifva antagne och verkstälte .

J hafven gifvit en efter syn - - - men , Min Herre , Eder sedighet och mit ombetrodda värf denne gången , tillåta ej , at uti Eder närvaro uprepa Eder förtjenst och all den nytta , som Academien under Eder Styrsel , den lärda och vettgiriga verlden tilskyndat . Det blifver et rikt ämne för den , som en gång , jag önskar sent , skal på Eder Grafvård utströ oförgånglighetens blomster . Det får jag dock utan smickran tillägga : at om våre grundlagars obrotslige efterlefnad , ej lågo i vägen , önskade Academien gerna , at ån längre få lemna Klubban uti Edra vårda händer , hvilket jag beder , at J , Min Herre , ville anse som et prof
af

af Hennes årkånsambet och skyldiga tack-
sägelse, för Eder, til alles vårt
nöje, hafde sorgfälliga förvalt-
ning, det nu förflutne
fjerdedels året.

www.books2ebooks.eu